

De boomkwekerij in Zundert

Wie in de geschiedenis van de boomteelt in Zundert duikt, ontkomt niet aan het gegeven dat de regio voor opkomst van de boomkwekerijen bestond uit een arme boerenbevolking. De bossen in de omgeving werden gebruikt voor het hout, op de heide liepen schapen en de cultuurlandgoederen werden gebruikt voor groenten en fruit. De erven rondom de boerderijen waren ingericht op nuttig gebruik. Geen siertuinen, maar percelen met meidoorn of sleedoorn omzoomd om als veekering te dienen. Alleen bij de adel was dat anders; daar golden tuinen als een statussymbool.

Economisch gezien stond het er niet rooskleurig voor: de regio De Kempen (Nederland en België) had een slechte infrastructuur en er was sprake van een gebrek aan visie bij provinciaal en lokaal bestuur. Ook de Belgische Revolutie, die in 1830 startte, heeft invloed; als de militairen weer vertrekken en de balans kan worden opgemaakt, blijken wegen en bruggen kapot en de gemeentekas leeg.

Armoedebestrijding

In 1840 werd Caspar van Beckhoven aangesteld als burgemeester. Hij maakte de armoedebestrijding speerpunt van zijn beleid. In 1847 werd ten behoeve van een werkverschaffingsproject aan de Minoore (gebied) te Wernhout 29 hectare heidegrond gekocht om te ontginnen en bebossen. Vijf jaar later werd nogmaals 17 bunder aangekocht.

Dat leverde in 1855 een oogst op van 15 hectoliter mastroppen en 22 pond mastzaad. Dit bleek een goede start van commerciële boomteelt! Bij de Minoore werkten in 1860 vijf man voltijds tegen een dagloon van 50 cent. Het Armbestuur, een college belast met de zorg voor de armen, meestal binnen de parochie, breidde haar activiteit uit naar andere gronden, zoals de beemd van het Hof, de beemd op Stuivezand, de zogenaamde Armen-beemden in de Gooren en de beemd in de Boontuinen.

De gronden nabij de grote beek waren ook toen al heel geschikt voor boomkwekerij. Er werd regelmatig "gebeekt" en modder en klei werden op de aanliggende gronden verspreid om daarmee de plantgrond te verbeteren. In 1863 werd voor het eerst guano (ingevoerde vogelmest) gebruikt. Hierdoor waren ook verder van de beek gelegen gronden goed te verbeteren.

Pinus sylvestris

De start van de Zundertse boomteelt kenmerkte zich door de kweek van *Pinus sylvestris*, ook wel pijnbomen of mastbomen genoemd. Het masthout werd onder meer gebruikt in de mijnbouw; masthout kraakt als het beweegt en zo kon een mogelijke instorting van de mijn zich vooraf aankondigen. Plantmateriaal ongeschikt voor doorkweek werd gebruikt als mutsaard (takkenbossen voor in de kachel).

In 1866 volgde weer een grondaankoop bij de Minoore. Ook ontstond er handelsverkeer tussen het Armbestuur en het snel groeiende aantal kwekerijen. In de daarop volgende jaren ontwikkelde de welvaart zich en nam de noodzaak van het hebben van een Armbestuur af. Om de teelt te verbeteren, zagen kwekers zich genoodzaakt gewasbescherming toe te passen. In 1886 vroegen 24 kwekers hiervoor de benodigde druifluisverklaring aan.

In de bestuursperiode van burgemeester Van Beckhoven ontwikkelde de boomteelt zich gestaag. In de verslagen die de Commissaris van de Koningin tussen 1896 en 1925 maakte, is te lezen dat het respect voor deze opkomende economie met het jaar groeide en dat de opgebouwde kennis naar buiten werd uitgedragen.

Ontwikkeling boomkwekerijgebied Zundert

De kruisbestuiving tussen boomkwekerij, aardbeien- en vruchtbomenteelt leidde tot nieuwe inzichten en kansen voor alle betrokkenen. Hierdoor ontwikkelde Zundert zich tot een rijk gebied. Begin 20e eeuw concludeerde het Armbestuur dat zij haar missie had volbracht en trok zich terug uit de kwekerij.

De ontwikkelingen in de groene sector zetten zich door. Vanaf 1920 werd op grotere schaal kunstmest toegepast. Hierdoor groeide het areaal en werd het sortiment verbreed. Zundert telde inmiddels meerdere gerenommeerde boomkwekerijen, met vaak ook een handelsfunctie. Zonder anderen tekort te willen doen, staan in die jaren de namen De Pijnboom, Wilhelmina, Lombarts, Dictus en Doomen (met één en dubbel o) synoniem voor de Zundertse ondernemersgeest.

Deze economische ontwikkeling moest uiteraard worden geborgd. Daarom werd mede op initiatief van burgemeester Manders in 1949 de fruitteeltvakschool opgericht. Het eerste jaar nog met 20 leerlingen, de jaren daaropvolgend tot jaarlijks 30 leerlingen. De school volgde de behoefte aan meer en goed opgeleid boomkwekerijpersoneel. Eind jaren '60 moest het onderwijs 'beter geregeld' worden en viel de opleiding ten prooi aan de Mammoetwet. Een historische vergissing; uiteindelijk werd het boomteeltonderwijs in Zundert in 1981 de nek omgedraaid. Op dit moment wordt het personeel van de boomkwekerij deels opgeleid bij Curio Prinsentuin in Breda, zowel VMBO als MBO. Daarnaast ook bij de HAS in Den Bosch. Overig op de bedrijven zelf middels zelfstudie.

Gedaantewisseling

Gelukkig gold dat niet voor de boomteelt zelf. Vanaf 1955 heeft de kwekerijsector een ware gedaantewisseling ondergaan. De kweek werd op de vraag naar planten voor moderne bossen afgestemd. Ook het kweken van 'stedelijk groen' en verantwoorde aanleg van landschap en recreatieterreinen won terrein. De werkzaamheden op de kwekerij werden gemoderniseerd; tractors, plantmachines, sleuventrekkers, schudfrezen en rooimachines

maakten hun opmars. Daarna volgden smalspoortractors, in hoogte verstelbare snoeiplateaus en een zichtbare verfijning van technieken voor toepassing van chemische onkruidbeheersing. Ook op logistiek gebied veranderde er veel. Van paard en kar en tram in het verleden, schakelden de bedrijven over naar transport in vrachtauto's, aanhangwagens en pick-ups. In de tachtiger jaren deed de palletisering haar intrede, snel ook gevolgd door het leveren van planten op cc-karren met diverse lagen. Voor de niet-kenners: dat zijn die rammelende karren, weliswaar met een in de transportwereld gangbare standaardmaat, die vooral veel lawaai maken en altijd een wankel wielkje hebben.

Het economisch gebruik van de bodem ontsnapte niet meer aan de aandacht van de kweker. Mechanisatie, drainage en bevoeiing, geavanceerde bemonstering en bemesting zorgden voor een beter begaanbare bodem en een hogere opbrengst per hectare. De meanderende beek Aa of Weerijns werd eind jaren '60 min of meer rechtgetrokken. Daardoor werd jaarrond een behoorlijke goede toegankelijkheid van de gronden aan de oevers mogelijk.

De expansie van de handel en kweek leidde ertoe dat vanaf ongeveer 1970 steeds meer kwekers de sprong naar zelfstandig ondernemerschap maakten. Steeds meer reclameborden met nieuwe namen verschenen aan de percelen en de concurrentie stuwde elkaar naar steeds hoger niveau in aangekweekte planten en vermarkting.

Vakbeurs GrootGroenPlus

Het simpelweg rondsturen van de getypte voorraadlijst bleek steeds minder voldoende voor bedrijven om zich te profileren. Vanuit de vraag naar nieuwe afzetkanalen ontstond de eerste Boomteelt Expo in 1986. Op het middenterrein van de in 1988 aangelegde Assortimentstuin werd in 1991 de eerste editie van Vakbeurs GrootGroen gehouden. Het houden van deze vakbeurs en onderhoud van de Assortimentstuin bleek een minder goede combinatie. De tuin werd afgestoten en de beurs werd in de afgelopen 15 jaar steeds verder geprofessionaliseerd en geïnternationaliseerd.

Vandaag de dag is Vakbeurs GrootGroenPlus het internationale startsein van het nieuwe handelssseizoen. De deelnemende bedrijven uit de regio Zundert beslaan circa 25% van de beursvloer en hebben allen grote stappen gemaakt in hun professionele presentatie. In een paar decennia is ook deze branche via telefoon, telex, telefax naar e-mail en website met online voorraadssystemen en eventueel bijbehorende webshop gegaan. Uiteraard zit vandaag de dag het gros van de kwekerijen op de sociale media.

Hart van Europa

De boomteeltregio staat met het hele wortelgestel verankerd in een gezonde bodem en is klaar voor de toekomst. De boomteeltsector in Noord-Brabant en de Belgische

Noorderkempen kent een rijke geschiedenis en is inmiddels cruciaal voor de werkgelegenheid en economische ontwikkeling in de regio. Door de jaren heen is de regio dan ook uitgegroeid tot een modern en innovatief boomteeltgebied en is het hard op weg om het agrologistieke hart van Europa te gaan vormen.

Deze korte beschrijving van Zunderts boomkwekerijgeschiedenis kan misschien nog wel het beste worden samengevat met een mooie quote van Alfred Delahaye: *“Door dit succes en wellicht ook een beetje uit een onbewuste wegdrukking van het schamele begin werd vlug vergeten dat de teelt feitelijk uit pure en bittere armoede geboren was. Een gegeven dat eerder tot trots dan schaamte mag leiden, want per slot van rekening werken wij allemaal voor ons broodje, of wij nu hersenchirurg, potloodslijper, beton-timmerman, boomkweker of straaljagerpiloot zijn.”*

David Bömer

Over de schrijver: David Bömer is voorzitter van vakbeurs GrootGroenPlus, daarnaast aangesteld als manager van de Coöperatieve Vereniging Treeport Zundert en mede-eigenaar van Boomkwekerij Bömer. Voordat hij in de boomkwekerijwereld stapte, was hij werkzaam als personeelsfunctionaris.